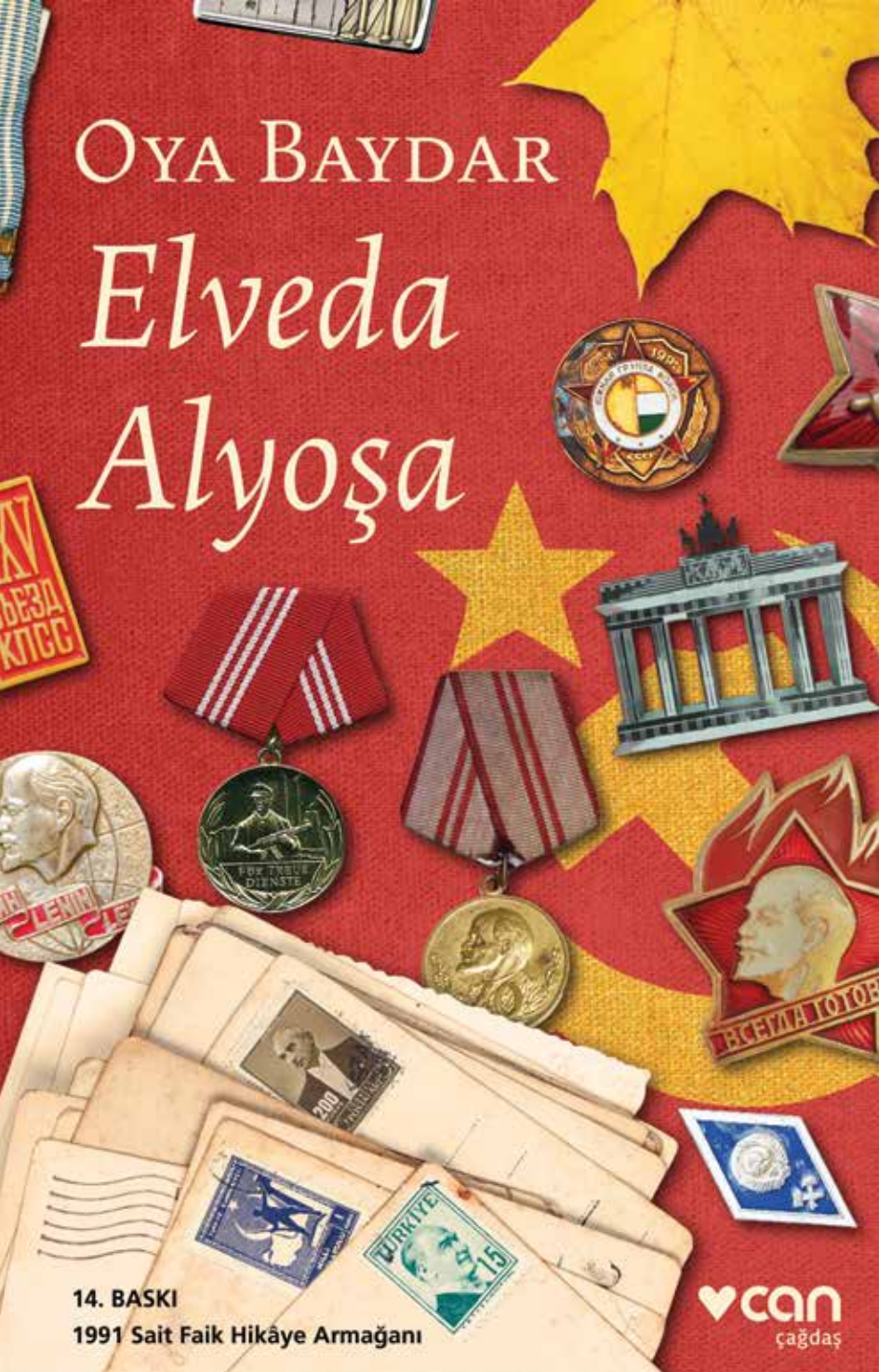

OYA BAYDAR

*Elveda
Alyoşa*

14. BASKI

1991 Sait Faik Hikâye Armağanı

 can
çağdaş

OYA BAYDAR
ELVEDA
ALYOŞA

Can ağdaş

Elveda Alyoş, Oya Baydar

© 1991, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1991

14. basım: Ocak 2023, İstanbul

Bu kitabın 14. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Cem Alpan

Editör: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-2584-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

OYA BAYDAR
ELVEDA
ALYOŞA

ÖYKÜ

1991 SAİT FAİK HİKÂYE ARMAĞANI

♥can

Oya Baydar'ın Can Yayınları'ndaki diğler kitapları:

Kedi Mektupları, 1992

Hiçbiryere Dönüş, 1998

Sıcak Külleri Kaldı, 2000

Erguvan Kapısı, 2004

Kayıp Söz, 2007

Çöplüğün Generali, 2009

Bir Dönem İki Kadın (Melek Ulagay'la birlikte), 2011

O Muhteşem Hayatınız, 2012

Yetim Kalacak Küçük Şeyler, 2014

Surönü Diyalogları, 2016

Yolun Sonundaki Ev, 2018

Köpekli Çocuklar Gecesi, 2019

80 Yaş Zor Zamanlar Günlükleri, 2021

OYA BAYDAR, 1940'ta İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'nin son sınıfında yazdığı *Allah Çocukları Unuttu* adlı gençlik romanı nedeniyle neredeyse okuldan atılıyordu. 1964'te İÜ Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl bu bölüme asistan olarak girdi. "Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu" konulu doktora tezinin Üniversite Profesörler Kurulu tarafından iki kez reddedilmesi üzerine öğrenciler olayı protesto için rektörlüğü işgal ettiler. Bu olay ilk üniversite işgali eylemi oldu. Daha sonra Ankara Hacettepe Üniversitesi'ne sosyoloji asistanı olarak girdi. 1971'deki 12 Mart Askerî Müdahalesi sırasında, TİP ve TÖS üyesi olarak sosyalist kimliği nedeniyle tutuklandı ve üniversiteden ayrıldı. *Yeni Ortam*, *Politika* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. 12 Eylül sırasında yurtdışına çıktı. 1992'ye kadar 12 yıl Almanya'da sürgünde kaldı. Burada, sosyalist sistemin çöküş sürecini yakından yaşadı. 1991'de yazdığı *Elveda Alyoşa* adlı öykü kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1993 yılında da *Kedi Mektupları* adlı romanıyla Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı. Türkiye'ye dönüşünde Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı'nın ortak yayını olan *İstanbul Ansiklopedisi*'nde redaktör ve *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*'nde genel yayın yönetmeni olarak çalıştı. *Sıcak Külleri Kaldı* romanıyla 2001 yılı Orhan Kemal Roman Armağanı'nı, *Erguvan Kapısı*'yla da 2004 Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'nü aldı.

www.oyabaydar.com

OYA BAYDAR, 1940'ta İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'nin son sınıfında yazdığı Allah Çocukları Unuttu adlı gençlik romanı nedeniyle neredeyse okuldan atılıyordu. 1964'te İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl bu bölüme asistan olarak girdi. Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu konulu doktora tezinin Üniversite Profesörler Kurulu tarafından iki kez reddilmesi üzerine, öğrenciler olayı protesto için rektörlüğü işgal ettiler. Bu olaydan sonra İstanbul Üniversitesi'nden ayrılmak zorunda kaldı. Daha sonra Ankara Hacettepe Üniversitesi'ne sosyoloji asistanı olarak girdi. 1971'deki 12 Mart askerî müdahalesi sırasında, sosyalist kimliği nedeniyle tutuklandı ve üniversiteden uzaklaştırıldı. 1972-1974 arasında Yeni Ortam, 1976-1980 arasında Politika gazetelerinde gazetecilik ve köşe yazarlığı yaptı. 12 Eylül 1980 askerî darbesi sırasında yurtdışına çıktı. 1992 s'ye kadar 12 yıl Federal Almanya'da mülteci olarak yaşadı. 1991'de yazdığı Elveda Alyoşa adlı öykü kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1993'te de Kedi Mektupları adlı romanıyla Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı. Türkiye'ye dönüşünde Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı'nın ortak yayını olan İstanbul Ansiklopedisi'nde redaktör ve Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi'nde genel yayın yönetmeni olarak çalıştı. Hiçbiryer'e Dönüş adlı romanı 1998'de, Sıcak Külleri Kaldı 2000'de yayımlandı. Bu romanıyla 2001 yılı Orhan Kemal Roman Armağanı'nı; Erguvan Kapısı ile de 2004 Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'nü aldı. Kayıp Söz, 2007'de, Çöplüğün Generali 2009'da yayımlandı.

www.oyabaydar.com

İçindekiler

DURAKLAR

Çantan Neden Ağır Postacı?	13
Bir Duraktır Frankfurt	19
Zaman Katilleri	25

VEDALAR

Elveda Alyoşa	33
Madrid'de Ölmeyi Özlediğimiz Akşam	39
Bir Düğün Fotoğrafı	46
Ölü Bir Sincaba Ağıt	53

ANIMSAMALAR

Teyzem Yaşadı mı?	65
Bir Güneş, Bir Kar Sayıklamaları	76
Oymalı Sandıkta Vurulan Çocuk	89
Eski Ev	97

BRANDENBURG KAPISI'NDA ÖLÜM

Brandenburg Kapısı'nda Ölüm	113
-----------------------------------	-----

DURAKLAR

ÇANTAN NEDEN AĞIR POSTACI?

Ölümün, akşam işten eve geldiğimde, gecikmiş gazetelerin arasından çıktı. Tepeye toplanmış eski moda örgülü saçların; kasvetli, lacivert renkte rahibeler okulu üniformamız; siyah, kalın okul çoraplarıyla sınıfımızın ilk ölüsü... Posta katarlarında, havaalanlarının kargolarında, postacının çantasının bir köşesinde günlerdir sürünüp duran; masanın üzerine attığım gazete, mektup, reklam kâğıdı tomarının arasına sıkışıp kalmış; bir gazetenin beşinci sayfasında –çiçeklerle değil, sekiz punto incecik çizgilerle sınırlı– yirmi santimetrekare mezarcı-ğında yatan ölü. Hayat nasıl geç kalıyorsa Türkiye gazeteleri geciktiğinde, öyle geç kalmış bir ölü. Paris kahvelelerinde bir gençlik tutkusu; Boğaziçi'nde bir yalıda denize inen bir beyaz mermer merdiven; bir kara kedi, Pizza Pino, kara yağız bir adam, bir ince sarışın delikanlı; Fatih'te cami karşısı bir evde okunan mevlit; Florya'da denize karşı bir viski bardağı ve hep bir şeylere yönelmek, hiç erişmeden... Bir rahibeler okulundaki çocukluğumuz, ilkgençliğimiz, çılgın Paris günlerimiz –bizim kuşakta herkesin kendi Paris'i vardır–; üniversitede felsefe koridorunun taş merdivenlerinde kalan ilk aşklarımız, ilk kıskançlıklarımız –ikimiz de sevmiş miydik, yoksa hiçbirimiz sevmemiş miydik o yakışıklı oğlanı? Her şey

bitmeyen bir oyunun bir bölümü müydü yoksa?–; ayrılıp ayrılıp buluşan yollarımız; on beş yaşımız, yirmi yaşımız, yolun yarısı olduğuna inandığımız otuz beş yaşımız, kırk yaşımız. Ve kırk beş yaşımızın gazeteler arasına sıkışıp kalmış ölüsü.

Her gün bir Alman disipliniyle gelir postacı. O Alman disiplini, her şeyin yolunda gitmesinin bir başka adıdır aslında. İşler biraz karıştığında –ansızın kar bastırıldığında örneğin– disiplinden eser kalmaz. Ne trafik ışıklarının dinleyen ne geçiş üstünlüğü hakkını koruyan olur. Her şey bol olup işler tıkr tıkr yürüdüğünde, düzenli, saygılı, disiplinlidir Alman halkı.

Her gün bir Alman disipliniyle gelir postacı, dakika sektirmeden. Yaz kış sırtında aynı incecik, lacivert naylon ceketle; Alman Posta İdaresi armalı, tekerlekli, sarı çantasıyla; yüzünde aynı ciddi gülümsemeye... Otuz beşinde var şimdi. Altı yıl önce, biz ne kadar gençsek o da o kadar gençti. Genç ve geleceksiz. Altı yıl önceki geleceğini bugün yaşıyor işte. Aynı yerde, aynı noktada, altı yılı hiç yaşamamışçasına.

Altı yıldır, çantasını dolduran gazetelerin tarihleri, mektupların damgaları, takvimlerin günleri ilerliyor durmadan. İlerlemeyen bir postacının kaderi, bir ben – ya da biz. Postacı her gün 9.35'te bizim kapıda olur ve ben 9.30'da başlayarak, pencerede postacıyı gözlerim. Kendimi göstermemeye, beklediğimi kendime bile belli etmemeye çalışarak... Böyle beklemekten, postacıyı beklemenin en gerçek yaşam biçimine dönüşmüş olmasından utandığım için, o sokağın köşesinde görüldüğünde, nasılsa kapıdaymışım gibi yaparak... Kimi zaman çöp torbasını atmaya çıkmış olurum, kimi zaman kapının yanındaki çiçekleri sulamaya. Sıradan bir "Guten Morgen"

çekeriz birbirimize. Tek tek açar posta kutularını. Meraklı görünmemek için kaçamak izlerim onu. Banka kâğıtları, telefon faturaları, reklamlar, birkaç resmî görünümlü zarf.. Bütün cesaretimi toplayıp önceden içimden defalarca tekrarladığım, düzgün bir Almanca'yla olmasına özen gösterdiğim cümleyi fısıldarım –oysa kendime güvenle, yüksek sesle söyleyeceğimi sanmıştım–: “Gazeteler yine yok mu?”

Gazeteler! Kim bilir hangi yük vagonunun köşesine, hangi uçak deposuna, hangi ülkenin hangi postanesinin yerlerine atılmış ya da hangi posta kutusunda, hangi postacının çantasında dolaşan bir Türkiye. Gazeteler: acılarımız, anılarımız, dostlarımız, sevgilerimiz, hasretimiz...

Nasıl yaşlanacağını, yüzüne nasıl yaşlı bir görünüm geleceğini merak ederdim hep. Hiç yaşlanmayacakmışsın gibi gelirdi bana. Bir sabah, postacının çantasından, bir derginin sayfaları arasından çıkıverdi yaşlılığın. Hafifçe öne eğilmiş ciddi bir yüzle bir şeyler soruyordun birine. Hayır, saçlarının beyazlaşmış olması, gözlerinin altının cepleşmesi falan değil, gözlerinin içindeydi yaşlılık. Beyninin, yüreğinin içinden fışkırıyordu. On yıldır yaşadıklarının, yaşadıklarımızın içinde oluşmuş; gözlerine, bakışına, içine, bir daha sökülmemesine yerleşmişti. Ve yaşlılık, senin yaşlılığın, hepimizin yaşlılığı, yıllar değildi sadece. Yılların yüzümüze çaktığı buruşukluk ve burukluklardan, saçlarımızdaki aklardan çok daha derin, çok daha inatçı, çok daha çaresiz bir çılgınlıktı. Yirmi yıl önce, bir zamanlar bunca inandığın kişilerin yanlış yapmış olduklarını anladığın günkü acının; on yıl önce kendinle hesaplaşırkenki hoşnutsuzluğunun; altı yıl önceki korkularımızın ve sonra yıldan yıla, günden güne artan –taa bugünlere kadarki– aydın mutsuzluğunun bıçak ya-

ralarıydı. Yapabileceklerini, yapabileceklerimizi yapamamış olmanın, çaresiz yenilgilerin kırık döküklüğüdü.

Postacı, bugün yirmi yılı getirdi çantasında. Kapı kalabalıktı. Hayır, Frankfurt'taki evin kapısı değil, Fatih kongresinin yapıldığı salonun kapısı. Kapıdan içeri sokmak istemiyorlardı seni. Kızıl pazıbentli ve merkez destekli genç koruyucuların gözünde haindin o zamanlar. Saygın konukların değişmez yeri olan ön sıra koltuklardan izliyordun olup bitenleri. Delikanlılığını hiç yitirmeyeceğini sandığım yüzün kararsız ve solgundu. Doğru nedir? Yanlış nerede? Tam bilmiyordun. Dünkü dostlar, yoldaşlar neden bugün düşmandır? Tam bilmiyordun. Direnmek mi, dönmek mi gerek? Tam bilmiyordun. Orada, o bodrum katındaki kongre salonunda doğru neydi, yanlış neydi? İnanç neydi, ihanet neydi? Tam bilmiyordun.

Postacı, yirmi yıl önceki hayallerimizi, inançlarımızı, yenilgilerimizi ve hiç sönmeyeceğini sandığımız umutlarımızı taşıdığını bilmiyordu çantasında. Türkiye gazetelerinin, dergilerinin zamanı, mekânı aşan sihirli gücünün farkında bile değildi.

“Size ne çok gazete geliyor böyle Frau!”

Gazete mi? Hayır, on yıl önce bir gece, küçük, salaş bir yaz evinin verandasına vuran ay ışığıydı çantasından çevreye yayılan. Kendi kendini mahkûm ettiğin sürgünden yeni dönmüştün. Yeniden başlamak... Ama nereden? Dağınıklık sürüyordu. Siyasal açıdan bize yaklaştığını söylüyordun. Biz kimdik peki? Şimdi neredeyiz biz? Bir temmuz mehtabı vardı tam arkanda. O gece, neşeyle, umutla tartışırken gözlerinde yakaladığım gölgeyi anlamadım. O gölgenin senin ihtiyarlığın, bizim sürgünlüğümüz olduğunu, on yıl sonra bir Avrupa kentinde postacının çantasından çıkıp karşıma dikildiği âna kadar anla-

madım. Midyelerin kumlarını anımsıyorum dişlerimin arasında. Denizin yosun kokusunu, birden esmeye başlayan gece yelini ve on yıl öncesinin kahramanlarını ve hainlerini. Bir “Eski Tüfek” ten söz ettiğimizi. “Biz de mi Eski Tüfek olduk artık?” dediğini senin. Ne garip şu insan belleği. Masada başka kimler vardı anımsamıyorum da, senin tam arkanda, ay ışığında parlayan bir sarı gül guncasını ve Feliks Kedi’nin birden masanın ortasına atlayışını anımsıyorum.

Gazeteleri bir tomar halinde uzatıyor postacı. Lapa lapa kar yağıyor. “Bu yıl kış yine sert geçti,” diyor. “Yaz belki de güzel olur. Yaz tatili için yer ayırttınız mı? Ben bu yıl İtalya’ya gideceğim.” İşte postacımın tüm evreni, İtalya’da bitiveren tüm ufku!.. On bir aylık hayallerin, turizm broşürlerinin, on bir ayın tüm tasarrufunun bir ayda öğütüleceği tatil değirmeni. Bizim de artık alışmaya başladığımız tatil yapma zorunluluğu, tatil görevi!

Postacıyı, alışkanlığın, eli mahkûm olmanın doğurduğu o çaresiz, kısır, acı sevgiyle sevmeye başladığımı düşünüyorum. Pek aceleci görünmemeye çalışarak –hep o kendini kollama, açık vermeme içgüdüleriyle– uzanıyorum gazetelere, dergilere, mektuplara.

Postacı karşı kaldırıma geçiyor. Karşıda, iki kavruk kavağın yanındaki demir kapıda şimdi. Elimdeki gazetelerin tarihlerine bakıyorum. Yine gecikmiş hepsi. Acılar, sevinçler, eski dostların fotoğraflarda yaşlanan yeni yüzleri; bir zamanlar bizim olan kentlerin bildik sokaklarının gün günden tanınmaz oluşu; grevler, işkenceler, savaşlar, zindanlar, satırların arasından cımbızla çekip yarattığımız geri dönüş umutları; koskoca bir İstanbul, koskoca bir Türkiye; yani geçmişimiz ve geleceğimiz, yani tüm yaşamımız, hepsi gecikmiş.

Ağır ağır uzaklaşıyor postacı. Elimde bir kâğıt tomarı. Elimde sınıfımızın ilk ölüsünün cesedi, elimde senin inanılmaz yaşlılığın, elimde bütün bir sürgün. Postacının omuzları düşük. Kar yağıyor karşı kavaklara. Elimdeki kâğıt tomarına, çam ağacının yeşil dallarına, Frankfurt'a, sınıfımızın ilk ölüsünün üzerine, senin şakaklarına, daha kaç yıl bekleyeceğimizi bilmediğimiz bir istasyona kar yağıyor.

Postacının itip götürdüğü tekerlekli çantası ağır, çok ağırmış gibi geliyor şimdi bana. Arkasından koşuyorum karların içinde düşe kalka. "Dur postacı, dur ucundan tutayım. Dur! Çantan ağır. Çantanda yıllar, çantanda ülkeler var. Çantanda tüm gençliğimiz, tüm umutlarımız, tüm savaşlarımız ve yenilgilerimiz var. Dur! Belki bir gazete daha kalmıştır çantanın bir köşesinde. Bir ölü daha vardır belki şu elime bıraktığından başka. Dur! Orada dostlarım, orada umutlarım, orada ölülerim ve belki de –kim bilir– orada, çantanın bir köşesinde adı 'Umut' olan bir çocuğun doğum ilanı var."

Oya Baydar, 12 Eylül Askeri Darbesi'nden birkaç gün önce yurtdışına çıkmıştı. Dönemedi. On bir yıl Federal Almanya'da siyasal göçmen olarak yaşadı. Bu dönem içinde Doğu Avrupa'daki siyasal çalkantıları, dönüşümleri çok yakından, kimi zaman içinden yaşadı. Sosyalizm uygulamasının "bir modelinin" çöküşünün yakından tanığı oldu. Berlin Duvarı'nın önce delinip sonra yıkılışını, Alman toplumunun her iki yakasındaki gelişmeleri ve sonuçlarını "tarafsız" değil, hem de "taraflı" bir gözlemci olarak izledi. *Elveda Alyoşa* 1989 sonbaharında doruğa ulaşan çalkantıların yaşanması sırasında edinilmiş izlenimlerden, gözlemlerden yola çıkılarak yazılmış öykülerden oluşuyor. 1991 Sait Faik Hikâye Armağanı'yla ödüllendirilen bu kitabında Oya Baydar keder, öfke, inanc ve umutlardan örülmüş öyküleriyle, bu büyük dönüşümünün yalnızca politik boyutları olmadığını da kanıtıyor gibidir.

